

Knjižničari sutra

Prof. dr. sc. Josip Stipanov

stipanov.josip@gmail.com

Otkad postoje, odnosno otkad su nastale knjižnice, dakle prije pet tisućća godina, uvijek su na ovaj ili onaj način postojali i knjižničari – osobe koje su se brinule da se zabilježeno znanje bez obzira na medij, što duže sačuva i prenese drugima odnosno omogući njegovo korištenje što većem broju, bez obzira na prostornu odnosno vremensku udaljenost. Uvijek su to bile, primjereno vremenima i društvima, ne samo pismene nego i obrazovane osobe. Danas bismo rekli stručnjaci.

Ne ulazeći ovdje u opširniji prikaz rada i razvoja, u tijeku povijesti, kad je riječ o knjižničarima, njihovoj ulozi i značenju u očuvanju, prenošenju zabilježenog znanja i informacija, činjenica je da je razvoj knjižnica, a posebice kasnije, odnosno u najnovije vrijeme, knjižničarstva, i ukupne knjižnično-informacijske djelatnosti, neraskidivo povezan (i) s razvojem knjižničara kao prepoznatljive sastavnice knjižnično informacijske djelatnosti. S tim u svezi u zadnje se vrijeme, s obzirom na eksponencijalni razvoj suvremene informacijske i digitalne tehnologije, kojoj je sinonim Internet odnosno Mreža, postavlja i pitanje imaju li knjižnice budućnost. No, u to pitanje se ovdje nećemo upuštati, iako je vrlo izazovno. No s time je, dakaiko, povezano i pitanje, imaju li i knjižničari / informacijski stručnjaci, kao

profesionalna struka u knjižničarsko-informacijskoj djelatnosti, budućnost odnosno, prepoznatljivu pa čak i nezamjenjivu ulogu i značenje, kad je riječ o prijenosu zabilježenog znanja i informacija.

Ovaj prilog treba promatrati više kao promišljanje / razmišljanje o budućnosti knjižničara odnosno informacijskih stručnjaka, nego kao do kraja domišljen i argumentiran tekst glede budućnosti knjižničara. U svakom slučaju moje je mišljenje da knjižničari / informacijski stručnjaci ne samo da imaju budućnost, nego će imati posebnu i prepoznatljivu, u mnogočemu jedinstvenu ulogu, pa u stanovitom pogledu i nezamjenjivu.

U tom pogledu značajno je zapravo dovesti u odnos dvije bitne odrednice, dva bitna čimbenika, kad je riječ o zabilježenom znanju i informacijama: zabilježeno znanje / informacije i korisnik. Jer, ne ulazeći u povijesne i sociološke pojedinosti, zabilježeno se znanje, bez obzira na medij bilježenja – glinena pločica, papirus, bambusova trska, papir – odnosno tehnike bilježenja – rukopis, tisak, analogno, digitalno, elektroničko – nastojalo očuvati, kako vremenski tako i prostorno, da bi se moglo koristiti za daljnji razvoj i napredak svake sredine i društva odnosno čovječanstva u cijelosti. Drugim riječima i pojednostavljeno rečeno, da se ne bi trebalo uvijek početi iznova, od početka. Druga bitna odrednica, uz zabilježeno znanje, je onaj kome to znanje treba, odnosno današnjim rječnikom rečeno, korisnik. Sve drugo je, ne ulazeći u pojedinosti, prolazno i promjenjivo.

U tom društvenom i sadržajnom okviru odnosno odnosu između zabilježenog znanja i informacija i korisnika (toga zabilježenog znanja i informacija), u uvjetima današnje informacijske i digitalne tehnologije, postav-

lja se pitanje imaju li, odnosno hoće i u buduće, knjižničari, informacijski stručnjaci, još uvijek imati ulogu nezamjenjivog prenositelja, posrednika zabilježenog znanja.

Naime, prema mišljenju stručnjaka, sljedeća važna prekretnica kad je riječ o informacijskoj tehnologiji, neće biti ni u hardveru ni u softveru nego u znanju. Baš kao i najvažnija posljedica tiskarskog stroja nije bila poboljšanje tehnologije, nego masovno opismenjavanje. U svim dosadašnjim tehnološkim revolucijama, od tiskarskog stroja, telefona, radija televizije, telefaksa, bili su potrebni posrednici. Današnja pak informacijska tehnologija, odnosno revolucija, prva je u povijesti koja će gotovo svima, i posvuda, omogućiti da posjeduju, razvijaju i razmjenjuju sadržaje, informacije i znanje u realnom vremenu ne oviseći o posredniku.

Opća dostupnost višestruko povezanih medija, čemu smo svakodnevno svjedoci, a koja dovodi do eksplozivne znanstvene i društvene promjene, ovisit će više o znanju i metodologiji, nego fizičkoj, informacijskoj infrastrukturi. I to je podloga za ulogu knjižničara / informacijskih stručnjaka u budućnosti u osiguranju pristupa, ne samo izvorima znanja već i (samom) znanju.

Naime, tisućljetni, pa stoljetni i sada već desetljetni izvori podatka radi što bržeg i sveobuhvatnog dolaska do zabilježenog znanja i informacija, poznati kao katalozi, bibliografije, baze podataka sve više gube na dosadašnjem značenju i nezamjenjivosti u pribavljanja (novih) izvora znanja i informacija. A korištenje tih alata bila je jedna od bitnih i prepoznatljivih uloga knjižnica pa onda i knjižničara, kojima su se koristili u osiguranju

izvora znanja svojim korisnicima, što izravno, a što neizravno. No, kako vrijeme odmiče, promjene su i u informacijskoj i digitalnoj tehnologiji sve brže, veće i sveobuhvatne. Podaci i informacije smještaju se u “računalni oblak” što zahtijeva nova znanja, vještine i to osoba, profesionalaca, knjižničara, odnosno informacijskih stručnjaka.

Svaki dan smo sve više svjesni da na Mrežu, na Internet, dolazi sve veći broj informacija i podataka, što sve, među ostalim, znači i da je danomice u “oblaku”, u informacijskom svemiru, dostupan sve veći broj ne samo podataka i informacija, ne samo članaka i priloga već i knjiga i drugih oblika publikacija. Osim toga sve je veći broj i tzv. samopublikacija, koje ne prelaze uobičajene, propisane recenzentske postupke. Zbog toga znanstvena informacija ne prolazi isti stupanj ispitivanja ispravnosti odnosno procjene na Mreži. To postavlja nove izazove za većinu korisnika. Nekada je obrazovana osoba bila ona koja je znala pronaći informacije, a sada sa svom tom bujicom dostupnih informacija, obrazovani um nije onaj koji nadilazi činjenice i poznavanje činjenica već onaj koji je sposoban postavljati pitanja koja rešetaju. Osim toga vjerodostojnost dokumenata više je pitanje krajnjeg korisnika nego onoga koji osigurava dokumente.

A obrazovanje je, u širem, temeljnom smislu, zapravo stjecanje intelektualne sposobnosti za učenje tijekom cijeloga života. Takvo je (novo) učenje orijentirano prema razvoju edukacijske sposobnosti za preobrazbu informacija u znanje i znanja u djelovanje. Tehnologija, za koju je jedan znanstvenik rekao da je nastavak evolucije drugim sredstvima, zapravo prevladava posvuda. Stoga problem nije dostupnost, pristupnost, nego re-

levantnost. Danas, odnosno što dalje to više, obrazovanje nam treba, ne samo radi stjecanja informacija / znanja već i za ostvarenje cjelovitog čovjeka – emocionalnog, duhovnog, kulturnog.

U tom okviru otvara se gotovo novo područje djelovanja kad je riječ o knjižničarima, informacijskim stručnjacima, koje zapravo samo oni mogu uspješno i djelotvorno obaviti, jer samo oni posjeduju odnosno bi trebali posjedovati znanja i vještine koje, u ovom novom digitalnom svijetu, u isprepletenoj mreži izvora informacija i znanja, mogu korisnicima osigurati što prije i što potpunije znanje i njegovu praktičnu primjenu. Dakle, knjižničari omogućuju ne samo pristup izvoru znanja već i samo znanje, informaciju koja je znanje akcije. Ta nova uloga knjižničara posebno je značajna i određena u znanjem intenziviranoj okolini, kakvom sve više postaje naša sredina, društvo. Sve to pospješuje interakciju između ljudi. U takvom društvenom okružju nije u prvom planu knjiga, knjiga kao objekt, već čitanje, čitanje kao proces.

Dakako, da su s vremenom i korisnici knjižnica, korisnici zabilježenog znanja svjesni tih promjena, procesa, koji postaju sve širi i dinamičniji, pa i sami postaju sve vještiji i osposobljeniji, uz sve veće korištenje sofisticiranije informacijske i digitalne tehnologije, brže, kvalitetnije i cjelovitije dolaziti do potrebnih im informacija i znanja. No s obzirom na sve ubrzaniji razvoj znanosti i istraživanja, interdisciplinarnost, multidisciplinarnost i transdisciplinarnost, kao i neprekidni razvoj informacijske i digitalne tehnologije, sve će manje biti u stanju sami osigurati ne samo izvore znanja

nego i samo znanje, vezano uz ona znanstvena područja, odnosno teme kojima se bave.

Kako se ljestvica, standard istraživanja, neprekidno pomiče, odnosno diže, primjereno pojedinim znanstvenim granama i disciplinama, tako se podiže i ljestvica potrebnih, novijih informacijskih vještina, da se što brže, potpunije i provjerenije dođe ne samo do izvora znanja već i do samog znanja. To će za sve veći broj korisnika biti jednostavno nedostižno. Time će uloga i zadaci knjižničara, informacijskih stručnjaka, postajati sve prepoznatljiva. Naime, poznato je da što je neki uređaj (u najširem smislu) složeniji, tehnički dotjeraniji da od čovjeka traži veće znanje i vještine da bi ga mogao što učinkovitije, brže i potpunije koristiti.

No, neće uloga knjižničara / informacijskog stručnjaka biti prepoznatljiva i potrebna samo kad je riječ o znanosti i istraživanju odnosno gospodarstvu. Ta će uloga biti sve veća i kad je riječ o kulturnim standardima. Naime, prepoznatljivost i sveobuhvatnost u svjetskim razmjerima postaje i potreba za neprekidnim učenjem, usavršavanjem tzv. doživotnim / cjeloživotnim učenjem, u čemu će značajnu i prepoznatljivu ulogu imati knjižničari, posebice knjižničari u općim javnim knjižnicama koji će među ostalim, sve širi korisnički krug, usmjeravati prema prikladnim i potrebnim naslovima odnosno temama. Budući da će se taj krug neprekidno širiti, jednako tako će knjižničari u odgovarajućim knjižnicama, odnosno sličnim ustanovama, trebati nova znanja i vještine da ljudima omoguće što kvalitetnije cjeloživotno učenje. A ni vrijeme tu nije nevažno. Naime, što vrijeme bude više odmicalo, bit će potrebno korisnike upućivati na najnovije, naj-

kvalitetnije i najprimjerenije, da bi njihovo cjeloživotno učenje bilo neprekidno kvalitetno. Možda se vremenom na taj način napravi iskorak iz dosadašnje usredotočenosti uglavnom na stjecanje i usvajanje znanja, što dovodi do gubitka mudrosti, drže neki stručnjaci. Jer biti znači biti čovjek, a to je više od znati, više od znanja.

U tom pogledu kad je riječ o potrebnim znanjima i vještinama knjižničara / informacijskih stručnjaka, važna će biti, dakako primjereno vrsti korisnika knjižnično-informacijskih usluga, personalizacija usluge. Knjižničar mora svoju uslugu odrediti, odnosno profilirati, ne prema profilu korisnika, kao prepoznatljivoj skupini, u odnosu na dob, zanimanje, obrazovanje, projekte, zadaće, što već zahtijeva posebna znanja i vještine. Odrediti je što prilagodljivije svakoj pojedinoj osobi. Dakako, da će i to zahtijevati posebna znanja i vještine samih knjižničara, informacijskih stručnjaka. Rečeno, administrativnim rječnikom, usluga prema korisniku mora biti profilirana prema njemu kao osobi, prema njegovoj osobnoj iskaznici, uvažavajući dakako brojne društvene i kulturološke zajedničke odrednice s drugim pojedincima. Jer čovjek je društveno biće, biće odnosa i suodnosa. Dobar dio onoga što je on "čine" drugi, povijesno i sociološki.

Povijesno – sociološki rečeno, nakon gospodarenja sirovinama, potom energijom pa financijskim tokovima, gospodarenje "tokovima znanja" nedvojbeno postaje glavni izazov narednih desetljeća. Kad je pak riječ o povijesti knjižničara od početka pa sve do kraja 19. stoljeća, bile su to vrlo obrazovane osobe, koje su u danim okolnostima mogle olakšati pristup tadašnjim izvorima znanja. Od tada, osim obrazovanosti na nekom području,

započinje i obrazovanje za pružanje djelotvornije usluge korisnicima, započinje studij knjižničarstva, a knjižničarstvo postaje struka i profesija. Nova informacijska i digitalna tehnologija u ovo digitalno doba omogućuje ne samo brži i cjelovitiji pristup izvorima znanja već i samom znanju, što će se s vremenom sve više proširivati i produbljivati. A knjižničari postaju posrednici znanja, a ne više samo izvora znanja.

